

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 4

БЕОГРАД 1935 ГОДИНЕ

КЊИГА 1

V ПРЕТХОДНИ САСТАНАК

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДРЖАН 18 ЈУНА 1935 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕТСЕДАВАО:

Претседник Верификационог одбора

ДРАГИША ЦВЕТКОВИЋ

Привремени секретар

МИЛАН БАЦАК

Присутни г. г. Министри: Претседник Министарског савета и Министар иностраних послова **Богољуб Д. Јевтић**, Министар финансија др. **Милан Стојадиновић**, Министар правде др. **Драгутин С. Којић**, Министар шума и рудника др. **Светислав Поповић**, Министар унутрашњих послова **Велимир Поповић**, Министар без портфеља др. **Авдо Хасанбеговић**, Министар социјалне политике и народног здравља др. **Драго Марушић**, Министар трговине и индустрије др. **Милан Врбанић**, Министар саобраћаја **Димитрије Вујић**, Министар просвете **Стеван Ђирић**, Министар грађевина др. **Марко Кожул**, Министар за физичко васпитање народа др. **Људевит Ауер**, Министар пољопривреде др. **Драгутин Јанковић**

ПОЧЕТАК У 9.30 ЧАСОВА.

САДРЖАЈ:

Пре дневног реда: 1 — Читање и усвајање IV претходног састанка.

2 — Саопштење о смрти народног посланика др. Добривоја Гер. Поповића.

Говорници: Претседник Верификационог одбора Драгиша Цветковић.

Дневни ред: Продужење претреса извештаја Верификационог одбора о верификацији посланичких мандата под III.

Говорници: Миливоје Ђ. Исаковић, Артур Махник, Министар правде др. Драгутин С. Којић, Војислав Ђорђевић, Франьо Маркић, Сава Микић, Тодор Живковић.

Претседник Верификационог одбора Драгиша Цветковић: Господо народни посланици, отварам V претходни састанак Народне скупштине. Молим г. секретара да прочита записник IV претходног састанка.

Секретар Милан Бацак: Прочита записник IV претходног састанка.

Претседник Верификационог одбора Драгиша Цветковић: Да ли ко има шта да примети на прочитани записник? (Нема.) Примедаба нема, објављујем да је записник примљен.

Господо народни посланици, имам да вам саопштим једну тужну и жалосну вест. Наш друг, на-

родни посланик Добривоје Гер. Поповић, који је још колико до јуче сарађивао заједнички са нама у овој дому преминуо је јуче у 8 часова пре подне. (Сви народни посланици) устају са својих места и кличу: Слава му!

Покојни Добривоје Гер. Поповић бирао је за народног посланика још од 1925 године па непрекидно до последњих дана. Бирао је у своме родном месту, у Жупи, Срез жупски.

Покојни Гер. Поповић рођен је у Жупи 1875 године и припадао је једној честитој породици. Отац му је био дугогодишњи народни посланик пок. Герасим Поповић.

По завршетку својих школских студија у Крушевцу и Крагујевцу, где је завршио своје средњошколско образовање, пок. Добривоје Гер. Поповић одлази у Беч где завршава своје студије на медицинском факултету.

Као лекар одао се својој струци, у којој је био врло савестан и вредан. Сарађивао је на многим хигијенским реформама. Писао је много и радио је много у својој струци. Као помоћник Министра народног здравља а и доцније као Министар народног здравља радио је много на подизању хигијенских прилика у селу, и као такав написао је једно велико дело „Народни лекар“, које је специјално посвећено селу и сељаку.

Као политички човек пок. Гер. Поповић припадао је бившој Радикалној странци и био је врло омиљен и популаран у своме крају. Радио је не само за свој крај, радио је не само за село и сељака, него је радио уопште на подизање села и сељака у свима крајевима наше отаџбине. Био је врло тихе природе, благе нарави, добар друг, пријатељ и искрен, одан сарадник у овој дому. Његов губитак осетиће како овај дом тако и ми његови другови и пријатељи.

У великим ратовима пок. Гер. Поповић учествовао је активно, прво као пуковски лекар, а доцније као референт у Моравској дивизији. Свуда у ратовима истакао се као искрен, одан и велики радник. И ако болестан, увек је на дужности био први, и исто онако као што је овде у овој дому до последњег дана свога живота сарађивао са нама, исто тако је на свима пословима био одан, искрен и добар сарадник.

У име Народне скупштине ја вас молим да покојнику одамо славу и да му одамо заслужено признање за његов неуморни рад. Слава му! (Сви народни посланици кличу: Слава му!)

Прелазимо на дневни ред. На дневном је реду: Продужење претреса извештаја Верификационог одбора о верификацији посланичких мандата под III. Има реч народни посланик г. Миљивоје Исаковић.

Миљивоје Исаковић: Господо народни посланици, и оштрином и начином и сретствима изборни терор, вршен од стране опозиције у Дринској бановини, ни мало не изостаје иза онога, који је ова иста опозиција спроводила у другим бановинама.

Код муслиманског живља с оне стране Дрине, опозиција је као најмоћније сретство имала веру. Преко појединих мудериза, хоца и софта, од првога дана, бачена је крилатица „Дин је у опасности“. У Сарајеву су јавно агитовали: „Треба бирати између

поповог и хоциног сина“, између г. Веље Поповића и г. др. Спахе. Г. др. Спахо проглашен је за чувара Ислама. Националисти муслимани, као на пр. г. др. Авдо Хасанбеговић оглашени су за отпаднике, издајнике вере, Влахе, у чијим жилама нема ни капи муслиманске крви. Дељене су фотографије, једна како г. др. Спахо под фесом излази из џамије, а друга, како г. др. Хасанбеговић под шеширом излази из православне цркве. На сам дан гласања, на свима биралиштима, где је било муслиманског живља, агитовало се овако: „Чујте, људи; сви до једнога да гласате за Спаху, јер они други хоће да нам веру преврну.“ Било је и органа шеријатских судова, који се нису устручавали да на недозвољен начин помогну опозицији. Неки Хацић Абдулах, шеријатски судија и претседник врховног повереништва, пре избора, обишао је све мектебе и џамије и имамима матричарима саопштио да не смеју радити за владину листу, јер је такво наређење добио од старешина. Специјални агитатори, одмах по расписивању избора, размилели су се по тузланском крају, носећи селам од тузланског муфтије, да је Ислам у опасности и да за то треба да гласају за опозицију, за коју ће и муфтија гласати, што се, заиста, на сам дан гласања и обистинило.

Хоца Вејсил Хацић, јавно је говорио да неће никога сахранити од оних који ће гласати за владину листу. Око Жепча агитатори су за г. Спаху тврдили да је други Мухамед и да ће после избора Спахо бити Султан Босне, а др. Мачек Краљ Хрватске.

О програму опозиције г. Спахо је био веома шкрт у својим изјавама, али је ипак приликом боравка у Тузли својим кортешима, између осталог, казао и ово: „Ја сам онај стари Спахо и остајем код свога старог програма, гласајте за листу г. Мачека, на којој сам ја кандидат, јер ћемо само тако остварити свој програм.“

Онако како су код Муслимана агитовали хоце и софте, тако и слично, у много случајева, радили су и поједини жупници. Они су агитацију спроводили у црквама. У травничком срезу на дан 5 маја готово сви жупници су повели бираче после свршене мисе из цркве на биралиште, рекавши им да морају гласати за листу г. Мачека. Какву су улогу играли католички свештеници најбоље вам илуструје случај у Озчареву. У присуству жупника Перковића одржан је овакав говор: „Драга браћо, немојте гласати за листу г. Јевтића, него за листу г. Мачека. Ја сам био у Белгији, Немачкој и у Француској тамо су израђене „куне“, хрватски новац, који ће изићи у течај ако на изборима г. Мачек победи. У Немачкој има 30 до 40.000 Хрвата, наоружаних војника, а међу њима доста професора, инжињера и других виших стручњака. Ова ће војска притећи у помоћ Хрватима само да у Југославији избије револуција и да се Хрватска од Србије оцепи.“ Жупник Перковић је слушао овај говор са великим задовољством и што је најжалосније учинио је све да се говорник прикрије.

Где год су владине присталице закавивале зборове, поједини католички свештеници проналазили су пута и начина, да се у то време одрже некакви верски обреди. Онога дана када је био заказан ве-

лики манифестациони збор у Тузли саопштено је вернима да иду у цркву у Хусине и Брешке. Исто се то догодило у Брешкама и Лисовићу. Жупник из Новошехерске жупе ноћу је сазивао састанке у свом жупском стану, а они из Завидовића и Жепча са црквене проповедаонице наређивали су својим вернима да морају гласати за листу г. др. Мачека. Старешина самостана у Крешеву, Мамчиновић Младен, покушао је да у самостану одржи непријављен договор, а на дан избора на биралишту рекао је Хасану Фазмебашићу из Мративића да ће му глава са рамена полетети. У истом самостану, на дан избора, фратар Аугустин Кришто, одржао је кратку мису за победу г. др. Мачека. Из свега овога излази да је било и муслиманског и католичког свештенства, које је изборну борбу тумачило као борбу за права Муслимана и Католика, која су им ускраћена од стране режима. У том своме раду, распаљујући верску и племенску мржњу, и муслиманско и католичко свештенство, које је тако радило, повредило је несумњиво позитивне прописе Устава и Кривичног закона.

Опозиција у Дринској бановини, нарочито она са оне стране Дрине, наводила је и подбадала на отпор против власти. Законске санкције против опозиције она је претстављала као терор власти. Они су јавно проповедали да је хапс за људе, да треба бити јунак, да неколико месеци затвора ништа не значи кад су у питању идеје. У критичним тренутцима главни иницијатори, главни творци тих и таквих изгрева, нашли су пута и начина да се склопе, а у рукама власти остала је она раја за коју су можда баш ти веровали и верују да је раја зато да трпи, а коленовићи да бегују. Напасти, премлатити, то је било свакодневно сретство опозиције, омести и растури збор противника, то је било правило, бојкот исто тако, соколска значка била је знак узбуне, новац је бацан нештедимце, претило се на све стране чак и поједини претставници филијала разних фирми које код нас уживају веома знатне олакшице, ряде и зарађују, чинили су све да омету изборни успех Владе. Тако је, на пример Јосип Ракић, пословођа Батине фирме у Травнику, прогласио себе за старијег од министарских наређењез, која су издата на основу позитивних законских прописа; чиновници једног великог новчаног завода из Загреба условљавали су новчане услуге само тако, ако се потпише листа кандидата г. др. Мачека. У измишљању вести које су имале за циљ да изазову забуну да узбуне, да заведу, опозиција је била прави вештак. Подједнако су измишљали и мали и већи и највећи. Сам г. др. Храсница, у очи избора, тврдио је да је 140 лица позвано на издржавање казне, иако у том тренутку у полициском затвору готово никог није било. Из уста људи који себе врло цене у нашем крају пуштана су тврђења да г. Давидовић не може да дође у Шабац и у Мачву, јер да би се то спречило, раскопани су, тобож, путеви и порушени мостови. Овом лажи цело једно пре подне држане су масе народа од неколико хиљада људи у узбуђењу, те је могло свачега бити, да није било органа управне власти, који су били на висини свога позива и своје дужности. Стално је проношена вест да до избора неће доћи. На сам дан избора преко

специјалних агитатора, међу којима је био и један благајник једне филијале Народне банке, убачена је ова измишљотина: да је Влада г. Јевтића у оставци а да је г. Мачеку поверен мандат за састав владе. Та је лаж убачена свуда и у најдаља села, а шта значи убацили то у 3 сата после подне на дан избора, остављам да оцене они који су преживљавали и водили изборну борбу. Ове и сличне лажи нису претстале ни после избора. Ђурђевдан је освануо са вешћу да је Влада у оставци, јер, чујте, једну голему измишљотину њихову коју су онда бацили, јер веле, надлежни неће да потпишу указ о сазиву Скупштине! Чак је то један адвокат питао, па се, природно, бесмртно обрукао. И дан даћи измишљотине су честе, али на велику жалост свих њихових твораца, ми смо овде на раду и радићемо и тим фактом најбоље демантовати све то.

Код нас опет са ове стране Дрине, друкче се тактизирано. Мачеково име прво се крило, па се после цедило кроз зубе, нарочито у почетку. Г. Спахо је вешто прикриван. Кокетовало се са именом г. Давидовића и тврдило се да је он постигао потпун споразум са Хрватима, да је обезбедио пуну и активну сарадњу са њима.

Од тег тако подвлаченог споразума, од те крилатице, помоћу које су завели наше гласаче са ове стране Дрине, данас су остале само резолуције, које целокупан наш народ, кад је видео шта се хоће њима, једнодушач осуђује и тражи и захтева најенергичније мере према њиховим творцима. Јер, господо, ја сам нарочито пазео и уочио једну чињеницу, која је наишла на буру негодовања, па сам очекивао да ће она бити уочена и овде од других, али како то још није учињено хоћу да је нарочито подвучем. У оној резолуцији, која носи пуну сагласност и потпис г. Давидовића, има и то да се у њој говори о државној заједници, а не о држави. То је фатаморгана, то је традиција г. Давидовића да у своме политичком делању не уме да се помири са стварношћу. Држава је вечност, стварност, држава је факат, а све друго, а нарочито некаква заједница, то је оно што ће наићи не на отпор и на борбу него на готовост да се све жртвује. Ми лично можемо доћи у питање, али држава постоји и само са њом се има рачунати. (Узвици: Тако јес! Плескање) г. Давидовић је у почетку у нашем крају био означиван као носилац листе. То им је нарочито било потребно за наше масе. Нарочито је било потребно са ове стране Дрине да се покаже, да г. Давидовић води, и због тога је речено да ће он бити носилац листе. Необавештени људи пошли су за тим, а кад су се људи испољили, кад се више није могло ићи натраг, онда је дошла истина, да је носилац листе г. Мачек. Да би се ово загладило, прибегло се другом лукавству. Г. Давидовић ће, речено је, бити кандидат за Загреб. Хтело се мало сентименталности, па ни толико колико је можда било потребно за ефемерни изборни успех г. Давидовића, па се и то показало као лаж, јер г. Мачек није хтео ни толико да учини, ни ту најмању концесију он није учинио своје пријатељу, који му је дао један велики број гласова са ове наше стране. За мисаоне људе, за људе који јасно гледају на ствари, било је несумњиво да не само споразума, него да ни најобичнијег до-

говора није било, сем прећуаног договора да се руши, никаквог другог споразума и договора није било међу правцима опозиције. Од капиталиста до дефетиста и комуниста све је било против режима и противу Владе. Чим се мало ушло у изборну борбу, одмах се јасно оцртало ово друштво. У нашем крају, господо и другови, у првим редовима опозиције избили су чак и они, који су били и под ударом Закона о заштити државе.

У прве редове опозиције избили су и републиканци који су то били и који ће то остати; у прве редове опозиције у Мачви избио је и г. Божа Манојловић, који ће и сам, ако се буде питао, казати да је он био и да јесте републиканац. Исти је случај са комунистима који су се такође трудили да буду у првим редовима опозиције. Ту се истакао г. Антонић и неки либелари који су у прошлости кокетирали са републиканцима и комунистима. Да ми се не каже да говорим напамет, ја ћу вам прочитати оригинални циркулар комунистичке управе, који наређује од речи до речи ово: „За изборну пасивност не можемо се опредељивати због тога што би то данас значило политичку бесмислицу. Политички тренутак налаже политичку активност у овим политичким изборима, због чега ми позивамо све наше пријатеље, и оне који су у својим срезовима били створили наше изборне среске листе да овога пута гласају за листу удружене грађанске опозиције која је, нажалост, остала у овим садашњим изборима и једина опозиција. Овај проглас потписали су г. г. Павле Павловић, Љуб. Радовановић, др. Саво Стругар и друге.

И господо, кад јасно имамо пред очима ово и кад се овакве чињенице, које се ничим не дају побити, доказују са доказима, које имамо у нашим рукама, кад се истина потпуно обелодањује на овај начин и утврђује да је готово све што руши у овој земљи било наклоњено да нас руши, да је све било наклоњено да укочи државни точак, да је све било против режима и гледало да се омети успех, онда изборни успех г. Јевтића је већи него сви остали изборни успеси који су се досад доживели од разних влада за последњих дваестак година на овамо (Бурно плескање).

Смешно је, господо, било слушати славопојке о покојном Пашићу, Пачуу, Протићу и то од оних политичара из нашега краја који су их до скора, кроз цео живот, на сва уста грдили и клеветали. Још је смешније било слушати банке и ноторне зеленаше како говоре о проблему дугова. Болно је било слушати, како се национална несрећа, марсељска трагедија, злоупотребљује од стране опозиције.

У целом нашем крају ти људи који су целог века клеветали и интригирани против погојног Пашића, Пачуа и Протића, они су их сад уздизали за то што их нема, па би то и за нас говорили да и нас нема. Али, господо, ми смо ту и нећемо им дати да остваре циљеве којима су пошли. И сам тај факат за њих ће бити најгори без обзира што ће они о нама лоше мислити и што нас неће хвалити.

Кад се посматра изборна тактика опозиције, онда се према ономе што се радило, према начину како се изводило, према сретствима која су употребљавана добија утисак организованог терора који

носи и комунистичку карактеристику. Из овога што сам до сада рекао, и што је овде речено, намеће се као општи закључак прво: да је оцозиција водила изборну борбу на верској, племенској и регионалној основи; друго: да се изборни терор од стране опозиције манифестовао са малим изузетком свугде, да су опозицију активно помагали комунисти, да су органи управне власти били на висини и у конкретним случајевима поступали у границама закона и тек онда кад су дошли у питање виши државни интереси. После овога и пред фактом апстиненције, и пред фактом да их нема овде, настаје питање: шта сада? Опортунизам можда би налагао какво погађање, међутим стварност чињеница то апсолутно искључује. Прво, пун је доказ да је аманет светиња, да је држава светиња, да је Југославија светиња. Они који још сањају о државној заједници а не о држави, битно се разликују од Александровског схватања, а оно је за нас овде и за оне наше на дому свето јеванђеље од кога нас не могу ни гробовима одвојити, јер ће из наших грובה и, кад се то догоди, наћи нови и несаломљиви борци једне нове и недељиве Југославије. (Плескање са узвизима: Тако је!) Југославија је вечност, а Оплепац је жариште наше, жртва нашег самопрегорења, наше безграничне љубави и дивовске снаге да очувамо и унапредимо оно што су нам Карађорђе, Петар и Александар стекли. (Општи повизи: Слава им! — Бурно плескање).

Председник Верификационог одбора: Драгиша Цветковић: Имаречнародни посланик г. Артур Махник.

Артур Махник: Господо народни посланици, мој говор у Парламенту Краљевине Југославије хтео би да наменим било једном проблему привредном или социјалном. Међутим за време дискусије верификационе дебате изношени су такви моменти на које се ја морам осврнути. Морам одмах у почетку изјавити да је мој први говор добронамеран, да је ношен великим оптимизмом за срећу наше заједничке отаџбине Краљевине Југославије. Као у свима Парламентима тако и у овом нашем дискусија о верификацији не води се само о томе како су избори прошли него шта се за време избора збило. Господин Министар унутрашњих дела у своје преглантном говору и са пуно светла изложеним аргументима приказао нам је шта се све збило пре избора, за време избора и после петомажских избора. Из његовог исцрпног извештаја, кога морамо овде узети да је званичан, видели смо, да су се догодиле многе ствари мањег и већег стила које морамо дубоко и искрено зажалити. Краљевска влада показала је велику толеранцију за време предизборне, изборне и после изборне борбе, па ми је као Хрвати жао да се са стране опозиције та толеранција на тако страхан начин употребила. Господин министар правде врло добро је учинио што је у свом недавном изреченом говору овде показао структуру и компарацију изборног закона, срањујући га са изборним законом демократске Енглеске. Ми смо из његовог говора могли разабрати, а добро је да је преко Парламента и читава опозиција Краљевине Југославије, која каже да је изборни закон реакционаран, — могла разабрати и видети да је демократска држава Енглеска са развијеном демократијом, која љубоморно пази на све форме Устава, да се тај изборни закон ни мало не разли-

кује од нашег изборног реда. Па ако је тај изборни ред довољан да је и у енглески Парламент ушло оно што је најбоље, ја држим да се Краљевина Југославија не може потужити да је на темељу тога изборног реда дошло оно, што данас имамо овде.

Г. Министар правде, као ресорни Министар, под кога спада и вера, посветио је једно веће поглавље свога говора једном чешће овде спомињаном меморандуму г. надбискупа Бауера.

Господо народни посланици, пре но што пређем на ову ствар, морам овде јасно и гласно да изјавим, ако прем стојим према особи надбискупа г. Бауера јако близу, да за време читаве дебате о верификацији мандата, ја намерно нисам дошао у посету њему, да се не каже, да имам инструкције од њега, поводом говора који хоћу овде да изречем. Ја у том предмету не бих примио никакве инструкције ни од кога, већ говорим овде оно, што мени моја савест диктира и моје уверење. (Пљескање)

Господо народни посланици, меморандум једнога нашег црквеног веродостојника, кога хрватски део нашег народа гледа као једнога од својих најбољих синова, дошао је у жељи ако је оно истина што у меморандуму стоји, да се од страни све оно што се догодило. Морам овде да изречем јасно и гласно, да никад господин Бауер није држао и посумњао да би се такви догађаји могли збити са знањем Краљевске владе. Ја морам овде да изјавим још и то, да господин надбискуп Бауер, кад је меморандум предао у нашој престоници на сва она места, за која је држао да имају уплива, да је могао предмјевати да би се тако што могло догодити у изборној борби. Та борба није била нормална борба, и ту су се унашале многе ствари са стране опозиције. Наш добри архипастир, код кога су отворена врата свакоме просјаку и сваком који тражи помоћ, не може се неодазвати молби. И он се, господо народни посланици, заузео. И само је то била тенденција његовог меморандума. Ако је тај меморандум израђен у другом духу, он није био у његовој тенденцији. Жалити је, да је опозиција овај меморандум употребила у своје послужење изборне политичке циљеве. Кад се господин надбискуп Бауер после своје посете престоници повратио у Загреб, ја Вас уверавам, господо, да је дошао у Загреб пун оптимизма, јер је црпео уверење на самоме врелу, да ће се од стране Краљевске владе све подузети, и да ће се закону дати потпуно поштовање. Он је дошао у Загреб пун таквог уверења и ванредно добре воље, јер је црпао у искуству Краљевске владе још нешто више, црпао је то, да ће Краљевска влада бити верна својем изборном прогласу и својој изјави, коју је дала кад је преузела управу посла у земљи и да ће удесити такве смернице рада, да ће репарирати све оно у чему су у крајевима, који запремају хрватски део нашег народа, и што су мало не све владе од године 1918 овамо грешиле.

Не може се рећи да је г. Бауер овај корак учинио у корист неке политичке странке. Не сме се мислити да је он хтео тиме учинити ма коме услугу. То не може стајати. Њега не воде никакви анимозитети према Краљевској влади и за то нека

буде доказ то, да се моја маленкост данас броји међу посланицима Краљевске владе.

Из тога, господо моја, у вези са г. Бауером, који је осигурао у борби и у раду за народ, који је у својој домовини од народа гледао са једним великим нимбусом, ја морам жалити, да су овде пале оштре изјаве колико од стране господина министра правде толико од стране посланика. Ја вам кажем отворено, ја хоћу да носим једну маслину мира и ја не би желео, да се из ове епизоде изроде некаква средства за верско нерасположење. Верска толеранција мора бити наш искрени водитељ и наш искрени вођа у народу око консолидације државе.

Господо народни посланици, Верификациона дебата сада би требала да расправи и трећи део верификационог извештаја и ја морам овде да се изјасним да се ја прикључујем предлогу Верификационог одбора. После мога пута у Загреб ја сам добио утисак, констатовао сам извесне појаве на основу којих могу да закључим, да у погледу судбине мандата за које нису предата пуномоћја није наступио дванаести час. Ја имам тај оптимизам и оправдати. Ми смо ево скоро при крају дебате по верификацији, после које ћемо тек добити законску легитимацију Народног претставништва. Сада долази оно доба које је г. Претседник владе најавио као доба рада, позивајући на сарадњу све људе добре воље. Па када смо, господо народни посланици, на прагу новог доба, нашега новог рада, ја сам слободан и дужност ми је са ове говорничке трибине нашег Парламента учиним апел на Краљевску владу, да први корак који се мора у нашем раду у заједници са Парламентом повести, јесте потпуна једнакост и потпуна правичност у свима надлежностима од горе до доле за све крајеве наше државе. Овај осећај праведности мора да осети свако одозго па до доле и онај сиромашни сељак у својој сиромашној колиби. Ја сам носим добру вољу, носим једно искрено југословенско срце. Ја долазим овамо као Хрват и Југословен. Једно друго не искључује, већ даје већу садржину цјелини. Моје је уверење, да је Краљевина Југославија једна таква државна творевина, која има све атрибуте за свој природни напредак у овој државној форми, у којој и Срби и Хрвати и Словенци морају и могу наћи све увете за свој културни, привредни и национални развој. Па, господо моја, радимо тако отворено, вођени једним заједничким духом и припремимо нашу државу за доцнија покољења, како би она имала више него што има данашња генерација, и ако ћемо радити у заједници наших погледа на потребе цијеле државе, онда ја мислим да ће у оно доба које Устав предвиђа, наш млади Краљ Њ. В. Петар II наћи онакву Југославију, какву је Витешки Краљ Александар Ујединитељ вазда у својем срцу носио. (Одобравање)

Претседник Верификационог одбора Драгиша Цветковић: Има реч г. Министар правде.

Министар правде др. Драгутин Којић: Господо народни посланици, наш уважени друг г. Махник, који је по својем службеном положају врло близак највишем претставнику католичке цркве у нашој земљи, уваженом г. Бауеру, дао је малочас неке изјаве поводом мога последњег говора. Ја сма-

трам да ми је дужност да учиним извесне корекције на изјаве г. Махника.

Високи патриотизам и велики ауторитет, који највиши претставник католичке цркве у Југославији ужива не само у крилу своје пастве, него целој нашој земљи, никада није био у питању. У моме говору, у ономе делу мога говора, који се односио на меморандум уваженог г. Бауера, та питања нису била ни додирнута. Она су изван онога, о чему сам ја говорио.

Ја сам, госпо, говорио о једноме акту г. Бауера; говорио сам о томе: како Краљевска влада сматра да је дужност не само католичке цркве, но свих цркава и свих верских заједница у нашој земљи, да у моментима, који носе у себи ону заоштреност, коју сви избори, а поготову последњи петомажски, носе у себи, да је у таквим моментима дужност свештенства, дужност свих оних, који треба да носе ону гранчицу мира, о којој је малопре г. Махник говорио, да уносе што више благости у народ. (Одобравање и плескање).

Казао сам, да је дужност свештенства била да уносе мирноћу, да блаже оне оштрине, које избори носе у себи, кад већ у изборе улазе. (Одобравање и плескање). О томе сам ја говорио и изразио бојазан тада, и данас је, госпо, изражавам: да акт г. Бауера није могао имати супротна дејства; да није још једном на терену, који личи на борбени терен, јер су избори били тек свршени, није донео маслинову гранчицу, већ заоштрење. (Плескање и узвици: Тако јел) То је и смисао мога говора.

Још нешто сам ја мислио, кад сам говорио о томе предмету.

Из прегледа, казао сам ја, који нам је дао г. Министар унутрашњих послова о томе како је текла изборна борба видело се: да је било свештеника, припадника не само католичке цркве, него и припадника православне цркве и припадника исламске верске заједнице, који се у изборно време нису појављивали са маслиновом гранчицом, већ су у изборну борбу уносили оно што не сме свештеник да уноси: мржњу, братски раздор и злоупотребу свога положаја. Тим поводом осврнуо сам се на ону наредбу, коју је католичка црква, ваљда — ја закључујем — из бојазни од свих ових момената које сам напоменуо, издала пре избора, наређујући своје свештенству да не улази у изборну борбу, да се не кандидује, да се не експонира у изборну кампању, па сам се запитао: да ли није била преча дужност ових, који воде рачуна о интересима велике и моћне црквене заједнице, као што је католичка црква, да се прво и првенствено постави питање о томе: како је та наредба, коју је уважени г. Бауер упутио своје свештенству, извршен? (Одобравање). Запитао сам се да није била дужност или потреба, ако хоћете да се боље изразим, велике католичке цркве, чија је снага првенствено у дисциплини њених чланова, да уважени г. Бауер пре акта о иступима жандармерије, о непровереним иступима жандармерије, како г. Бауер у своје акту тврди, предузме све мере против онога свештенства, које није послушало ону заповест и које је у изборној борби ишло тако далеко, да се такви иступи ни у једној земљи, где се има обзира где се има по-

штовање, где се има признања према верским заједницама, не могу толерирати. (Одобравање и плескање.)

То је био смисао мога говора и ја нећу да погрешим ако вам опет у име Краљевске владе изјавим да никаквих злоупотреба спиритуалног положаја и угицаја свештенства у нашем народу Краљевска Влада неће толерирати. (Одобравање и бурно плескање).

Претседник Верификационог одбора Драгиша Цветковић: Има реч народни посланик г. Војислав Ђорђевић.

Војислав Ђорђевић: Госпо, народни посланици. Верификациони одбор у своје трећем одељку јављује нам, да није могао да овери пуномоћја једног дела изабраних посланика, јер избрани иста нису поднели. Сви овакви случајеви јесу са листе г. др. Влатка Мачека.

Министар унутрашњих послова г. Велимир Поповић у своје великом и документованом говору изнео нам је, који су принципи слободе, изборне толеранције и добре воље били примењени од Краљевске владе, да би избори свима били омогућени, и како су све те принципе злоупотребљавали они који су себе назвали опозицијом.

Други говорници допунили су ову аргументацију конкретним примерима, износећи да се ових избора десило оно што никад до сада није било, а то је да не само речи него и методи и дела удружене опозиције не одговарају ономе, што она данас тражи и изјављује и што је морала да чини.

Остављајући на страну анализу изборног закона, који истина није донела опозиција, али га нисмо донели ни ми, ми морамо да подвучемо само један непобитан факт да јавно гласање предвиђено у изборном закону овога пута са највећом дрскошћу указало на терор, који је вршила опозиција. Довољно је била ова чињеница да се види да је опозиција користила све оно што је њој било погодно и за њену борбу по њеном мишљењу допуштено.

Чињеница да је изборе вршила Краљевска влада, која значи нову политичку групацију у нашој земљи, да је изборе вршила Краљевска влада у кратком времену после свога образовања и у најтежем времену по нашу државу, после велике трагедије у Марсељу и смрти нашег Великог Краља. (Узвици: Слава му!)... још више подвлачи тешкоће објективних услова, које је имала за изборе сама Краљевска влада. Ако овоме додамо тешке економске прилике, које владају у нашој земљи, непогодно време изабрано за изборе, тј. време између два хлеба, кад је сељаку нестало старог хлеба а још није добио нов, и при том да се избори врше са старим управним апаратима, који у већини случајева није био наклоњен већини овде изабраних народних посланика..., (Плескање и повици: Тако јел) јасно показује колико је велики пораз опозиције, а колика је сјајна победа коју смо ми извојевали 5 маја. Остављајући на страну све те моменте, ми ипак морамо приликом ове верификације да расмотримо које су и какве појаве биле 5 маја и уколико су оне утицале на државом организам, како би знали да их у будуће уклонимо јер онда када се ради о опстанку државе не могу се дозволити радње, које су учињене 5 маја. Није овде обична политичка борба између две

групације, које теже једна другој да отму бираче, него је овде борба између два схватања, две велике групе, једне, која сматра да њиховим политичким интересима и њиховим партијским интересима могу бити подређени интереси Отаџбине, и друге групе, наше, која сматра да су интереси Отаџбине над свима другим интересима и да су сви поједини партијски интереси ограничени тим високим интересима, које тражи држава. И целокупна борба 5 маја била је у томе знаку и зато је важно да подвучемо те чињенице. Ја нећу да се задржавам на томе, јер су остали предговорници доста тога изнели, али ћу ипак да подвучем неколико радњи, које јасно карактеришу и морални и политички став и национални рад целокупне опозиције, па било да је учествовала или присуствовала у току ових избора.

Избори од 5 маја показују да је опозиција извршила најнеморалнију превару према својим бирачима. Одмах у свом почетку удружена опозиција је изјавила да постоји један споразум између група г. Давидовића, г. Јовановића и г. Мачека, да у ствари тај споразум имао је само једну чињеницу, једну девицу, а то је: они су се споразумели да се не могу споразумети. И да би добили бираче они су разнолике методе и разнолике тактике примењивали, од парола које су ишле ка независној и аутономној Хрватској до централистичке пароле којом су у Србији агитовали, онако како је где било згодно или према крају, према селу или према кандидату. Никакав принцип, никакво основно начело, никакав заједнички споразум није имала опозиција, те је према томе јасно зашто је народ то осетио и зашто народ није хтео да им поклони оно поверење које су они очекивали. Али има извесних чињеница за које и ми носимо кривицу и због којих смо и ми допринели да опозиција ипак добије онај број гласова који је добила. Цензура штампе била је таква да ни једна од ових појава које нам је изнео г. Министар унутрашњих послова није могла бити изнета у јавност и није се могло на време обавестити бираче. Најфантастичније вести кружиле су за време избора не само о Влади него и о највишим факторима, и те вести нису сузбијане. И овог пута се показало да несузбијање оваквих вести, управо сузбијање и цензурисање слободне штампе до те мере само користи противнику, јер се ствара једна усмена штампа, а шапат од уста до уста бржи је од сваке бежичне телеграфије, (Одобравање)... и онако исто као што смо ми данас после избора, као и целокупна јавност, могли да дознамо о оним страхотама које су биле вршене било у погледу парола, било у погледу терора који је вршен, тако исто, ја верујем, могли смо то да сазнамо и пре избора и будите уверени да не само што не би г. Влатко Мачек у Хрватској добио онај број гласова који је добио, него не би добили ни г. Љуба Давидовић ни г. Јоца Јовановић, јер су на сасвим једном другом и лажном програму и паролама ишли на изборе од оних које су у ствари били. (Одобравање). И зато ја не из нашег интереса, него у интересу смирења у нашој земљи мислим да треба дати што пре слободу штампе, а не да се иза неслободне штампе још увек крију појединци који не раде ни у духу програма ове Владе, ни у духу који тра-

жи наша заједница, ни у духу онога што ми желимо.

Али није само тај једини грех опозиције који је извршила на овим изборима, вршећи највеће и нечувене преваре над бирачима, него постоји још грехова који су тежи од овог првог греха преваре бирача.

Други тежак и неопростив грех опозиције био је тај, што је она у ствари изневерила демократију, коју она тражи и за коју се залаже. Начела демократије јесу слободно опредељивање грађана и никакво ометање изражавања њихове слободне воље. Све оно што је радила опозиција говори супротно томе. Не само да је она извршила обману са паролама, него је организованим терором спречавала бираче да изађу на биралиште или им својим претњама онемогућавала да слободно изразе своју вољу. Нарочито је био тај случај у Хрватској да многи бирачи нису смели слободно да изађу на биралиште и да се слободно определе, али је такав случај био и у Србији, где су организовани Хођеровци спречавали приступ на биралиште појединим бирачима и тукли оне, који су гласали за листу г. Богољуба Јевтића. Они који траже да буду заштићени и они који траже демократију, не смеју се служити тим методама, јер ти методи одводе народ ка самоодбрани, одводе га ка ономе што се зове бољшевизам и разрачунавање народа између себе. И ја кажем: не дај Боже још једне овакве изборе јер ми који смо у ствари бирани, као да смо бирани из опозиције, морали бисмо да бранимо себе, кад овога пута поједине управне власти нису биле у стању да нас одбране.

Највећи грех за удружену опозицију био је можда тај, што је она издала сељаштво. Ако размотримо састав удружене опозиције, видећемо да њу сачињавају у првом реду г. др. Мачек са бившом Сељачком странком и г. Јован Јовановић са бившом Земљорадничком странком. Али шта је урадила ова удружена опозиција и ако је она претставила себе сељаштву и зашто је она овога пута изневерила сељаштво. Оно што је радио г. др. Влатко Мачек, удружујући се са клерикалцима и са франковштином, тражећи независну и самосталну Хрватску, у основи је супротно његовом великом учитељу Стјепану Радићу (Узвици. Слава му!) Никад Стјепан Радић није желео нити тражио оно, што данас г. др. Влатко Мачек захтева. Ја ћу Вам навести само неколико цитата из онога, што је пок. Стјепан Радић писао или говорио у Народној скупштини, те да видите у коликој је мери г. др. Мачек издвојио сељаштво и колико је садашњи његов рад у супротности са оним, чему га је учио Стјепан Радић. У „Народном Валу“ од 1917 године, Стјепан Радић дословно каже ово: „Ми смо један народ са Србима, ми смо једна душа, ми можемо и имати конфликта и сукоба, али ми ћемо те сукобе и конфликте сами заједнички решити. У „Дому“ од 1925 године пише Радић ово: „Исус је казао: Неће унићи у небо тко непрестано виче Господине, Господине, него тко врши вољу оца мојега“. Тако и у политици никад више код нас у Хрватској неће добити поверење сељачког народа господа, која дрљају о федерализму и о хрватском државном

праву, а мирне би душе оставили милионе сељачког народа на политичкој калварији.“

У „Народноме Дому“ од 1920 године казао је пок. Радић ово: „Потпуно је суверен само курјак у шуми. Не може ни један народ на свету бити потпуно суверен“.

Ово је на адресу оне суверености, о којој г. др. Мачек говори и коју захтева.

У „Народном Валу“ од 1927 год, каже пок. Радић каже: „Ми смо један народ са Србима и ми смо једна душа. Ми можемо имати конфликта са Србима, али ме ћемо те конфликте сами решити.“

1928 год. пок. Радић у Народној скупштини казао је: „Ја могу оптуживати владу, али не државу као целину“.

Дакле супротно ономе што данас г. Влатко Мачек приповеда.

У „Народном Валу“ 1924 г. у Загребу пок. Радић казао је „Сваког онога међу Хрватима који мрзи Србина треба гурнути на страну, а исто тако сваког Србина који мрзи Хрвата“.

Дакле, све супротно од овога ради г. др. Влатко Мачек, што јасно показује да је он издао сељачку политику Стјепана Радића, и да нема права да апелира више на његове људе. Тако исто изгледа друга политичка групација која претставља сељака, то је бив. Земљорадничка странка г. Јоце Јовановића, чије су маловарошке вође овога пута радиле у сељачком народу. Срећом народ није био уз њих. Док је бивша земљорадничка странка истипала у своје програму економске и привредне моменте, дотле су они сада истицали развијање и распаљивање племенских момената и стварање племена у нашој земљи. Овога пута сељачке масе јасно су разумеле да њима нема места тамо, и зато су овога пута и гласале за листу г. Богољуба Јевтића, јер су они видели да је то група која по идеалима и методама води нову политичку групацију и у свој програм уноси оно што треба народу Југославије и што он мора да добије. Са тих разлога овога пута уместо да пуне сељачки народ да помогне политику г. Богољуба Јевтића, који је у првом реду подвукао баш те проблеме и изнео све оно што сматра да треба за село да дође пред Народну скупштину, те да се на тај начин реши привредна криза, они тога тренутка скрећу читаву политику у нашем селу и хоће да спрече решавање мука сељачког народа. То је велики грех бивших сељачких вођа који им одузима право за навек да се називају сељачким вођама. Највећи је несумњиво грех то што су они издали велику југославенску мисао коју је пок. Стјепан Радић заступао као њихов учитељ и за коју су се сељачке масе увек увек и на бојном и на политичком пољу бориле. Подвлачим да свако задржавање на политичком или племенским питањима или повратак на почетну годину значи одвраћање и задржавање да се не реши најактуелнија најтежа питања, привредна и економска, која владају не само код нас него и у целом свету, а то је грех јер не води ка консолидацији наше земље и потпуном јединству, јер потпуно јединство само може донети решење привредних и економских момената из програма г. Јевтића. (Пљескање). Колико је тежак њихов грех у овом

погледу види се и по томе, што су они користили најнезгоднији тренутак да развију племенску мржњу. У обичној кући, господо, кад умре старешина куће, завађена се браћа мире, а они су над одром мртвога Краља хтели одмах да сеју мржњу.

Избори од 5 маја показали су да нам је југословенска идеја добро дошла и да је мртав Краљ исто тако јак као кад је био жив, и да југословенска идеја не може ничим да се поколеба. (Бурно пљескање)

Сем опозиције која је хтела да омете изборе и са којом смо имали да се боримо свим могућим начинима, имали смо ми и других непријатеља. Нећу да наводим оне који су већ наведени, али морам да их наведем хронолошким редом како су наступали.

Много је говорено о злоупотреби цркве и црквених поглавара. Ја баш за то што сам православнац хоћу да подвучем да ни ми нисмо боље среће од њих. Један епископ шабачки овако је исто радио као што је радио и католички. И сви свештеници у томе крају били су против листе г. Бошка Јевтића, а они који су били за у немилости су код тога поглавара. Није било случајно да на опозиционим листама велики број свештеника фигурирају као кандидати, али кад мало боље погледате видећете да црква није имала ништа заједничко са тим, јер оно што је најгоре, што можда није требало да буде свештеник, оно је било то које се кандидовало и најактивније радило. У моме срезу на једној опозиционој листи има свештеника који је за 24 дела суђен и осуђен и онда несумњиво је грех таквих поглавара што су дозволили кандидацију неисправним свештеницима, јер они су били ти који су вршили на овај начин злоупотребу цркве. Али има нешто дубље, господо, у овоме, а то је да ми у место да сузбијамо римо—католички клерикализам, ми смо створили православни клерикализам. Све оне прерогативе које је имала вера у средњем веку, које су имали часници у средњем веку, ми смо хтели да повратимо свима вероисповестима. Још данас једини феудални господар, једини господар који држи земљу добивену по средњевековним законима као феуд, то је црква, што никако не одговара оним високим тежњама, оној високој науци коју је Христос проповедао.

И поштујући веру, ми не смео да дозволимо ни католички ни православни клерикализам, не смео дозволити подвојеност ни римокатоличког Хрвата ни православног Србина. Грех долази баш од православних, који су своју цркву прогласили српском онда кад је Краљевина Србија остварила и ушла у велику заједницу Југославију. Ма колико да су ова питања била осетљива, ми видимо, да она утичу на расположење народно и ми морамо о томе да мислимо и о томе да отворено говоримо.

Али сем тога непријатеља, ми имамо још једног великог непријатеља, а то је државни апарат.

Међу чиновницима државним, који су уживали све привилегије, ми смо имали великих непријатеља, не само зато што су они гласали за листу г. др. Мачека у великом броју него што међу чиновницима има велики број, можда 10.000, оних који немају права по својим моралним и школским квалификацијама на место које заузимају. И видећи у нама нову политичку групацију, која хоће да чисти са

старим и рђавим навикама, они су били груписани против нас и ми смо у њима имали отворене опозиционаре или пасивну резистенцију, коју смо страховито тешко на себи осећали. Ја бих још додао, кад се један политички режим мења, није довољно да се само политички измени него је потребно да се и привредно измени. Не могу све привредне организације државом повлашћене остати са оним методом и оним радом којим су радили у старом режиму.

Све то остало народу није давало могућности да види, да је овде збиља нешто промењено и да зато треба да буде јасно и куражно за то ново стање. Несумњиво је оно што је подвукао један од посланика, да су више од свих, сви анационални елементи, сви комунистички елементи овога пута били на страни опозиције, и кад проучите методе терора и агитације које су они вршили и прочитате једну књигу нашег земљака и великог комунистичког вође у Русији „О терору и позадини у војсци и политици“, видећете да су они зналачки ту политику проучили и зналачки те методе примењивали. Несумњиво је да ми можемо да дамо довољно критике на рад који је опозиција овога пута имала, али важно је за нас којим ћемо путем да идемо и шта сада треба да чинимо? Наш пут верујем да је јасан, али ипак ми морамо да га подвучемо. Ми смо одлучно против старог. У својој декларацији и у својим говорима Претседник владе и наш носилац листе г. Богољуб Јевтић јасно је подвукао, да смо ми одлучно против старог, и ако међу нама има и оних који су били у тим старим политичким групацијама, сви скупа ипак престављамо нову политичку групацију која иде новим путевима, а не старим. Још једну чињеницу коју ми морамо да имамо на уму, ми морамо да будемо одлучно против керенштине. Немогуће је дозволити оне појаве које су биле за време избора, немогуће је дозволити оне појаве које су биле после избора. И државни ауторитет и државна власт мора да прекину са тим и да јасно покажу да ми нисмо носиоци керенштине, него једног здравог, новог југословенског покрета, који хоће да економску демократију сагласи са политичком демократијом. (Пљескање и повици: Тако јел!) Ако ми радимо у том духу ја верујем да се нама никада неће поновити оно што је било 5 маја и што може да ремети темеље наше земље. (Пљескање) Из тих разлога нама је јасно да морамо да наступимо у погледу верификације оспорених мандата онако како у закону каже, а то је чекати 3 месеца, а после тога ни једна политичка толеранција или политичка комбинација не сме да нас омете, да те мандате или оснажимо, ако поднесу пуномоћија, или поништимо, ако не буду дошли овде. (Пљескање са узвицима: Тако јел!)

Претседник Верификационог одбора Драгиша Цветковић: Има реч народни посланик г. Фрањо Маркић.

Фрањо Маркић: Господо народни посланици, након исцрпног говора и документованог експозеа г. Министра унутрашњих дела, након врло интересантних података од стране остале господе народних посланика, који су обухватили читаву изборну радњу, мени скоро није остало ништа друго,

него да, приликом ове верификационе дебате, дам само још неколико напомена.

Сви смо ми, господо народни посланици, преживели и видели и удубили се у методе и рад приликом изборне борбе са стране опозиционара. Међутим, мислим, господо, да је моја дужност у првом реду, да укажем прстом на рђав, на протународни, ако хоћете и на протудржаван рад т. зв. хрватске опозиције.

Господо народни посланици, ви сте сви сведоци тога, да се са стране т.зв. хрватске опозиције водила борба, као да се ради о томе, да ли ће ове државе бити или неће бити. Остављајући на страну г.г. опозиционаре са српске стране и како је било могуће да се нађу у томе друштву, мени је главно то, да велики део, да озбиљан део хрватског народа није ипак пришао онако, како су се они надали, њима и њиховом политичком правцу. Драга браћо, хрватском делу народа постаје већ јасно, да нема и не може бити плебисцита у погледу уређења државног, у погледу народног јединства. (Пљескање). Државно уређење и народно јединство нису плод, нису последица рада неколицине људи, нису плод и последица рада неколико година или деценија. То је последица вековне борбе и напора нашег целокупног и најсвеснијег дела народа. Господа из опозиције, која мисле да је потребно да се поврате истом сада на 1 децембар 1918. године и да поново претресамо на који ћемо начин да уредимо државу, та се господа љуто варају. Добро је поменути уважени г. Министар правде, да 1 децембар није почетна тачка, него финале у раду за наше народно ослобођење и државну самосталност.

Драга браћо, господа с ове стране много су у овој изборној борби, у овој изборној агитацији пледирали и приговарали нама, што нисмо присташе потпуне демократије, приговарали су, да наш програм рада не дозвољава њима да развију пуну своју активност и снагу. Међутим, браћо, све мрачне силе, које још постоје у нашем народу, ишле су њима у руку. А што се тиче политичких права, ја знам, господо народни посланици, да баш тих људи, у доба, кад је требало да се боре за политичка права на делу Краљевине Југославије, који је некад припадао бившој Аустроугарској монархији, да баш те госпоре није било у тим борбеним редовима. (Пљескање).

Господо народни посланици, ја знам многе од нас који још и сада носе ожиљак аустријских бајонета на себи, ради тога што су се борили за политичка права југословенског народа. Међутим, та господа су мирно и пасивно посматрала ту борбу.

Браћо, ствар је у овоме. Ми смо се онда и некада борили за политичка права у Аустро-Угарској монархији да би преко тих политичких права рушили земљу и државу, која је била туђинска и нама неметнута. (Пљескање и повици: тако јел!) Међутим они би данас хтели супердемократију, хтели би политичка права онаква каква ни данас у Европи не постоје, да би рушили ово што је муком и крвљу стечено. (Повици: тако јел!)

Браћо, не треба они да заборављају чињеницу да су политичка права на територији данашње Краљевине последица народног ослобођења југосло-

венског, да су последице стварања ове државе. И, не може се никако ни затим да се толеришу, да се дозвољавају, да им се иде у толикој мери на руку да могу вршљарити у овој земљи као што хоће и како хоће ради тобожњих светих принципа демократских права, ако они те свете принципе хоће да искористе да руше ову земљу, да разједињују овај народ. (Узвици: Тако је!)

Драга браћо, нисам био намеран, али, изазван изводима у говору нашег посланичког друга г. Махника, сматрам за дужност да као син као син католичке цркве и ја проговорим неколико речи о улози католичког свештенства у данашњој нашој држави и народном животу.

Драга браћо, ја мислим да је та тачка најтежа, да је та тачка најосетљивија и да од правилног решења тих питања, овиси и решење српско-хрватског питања. Драга браћо, господа са оне стране, опозиционе стране, а тако се може схватити углавном скоро све католичко свештенство, злоупотребљују свој привилеговани положај у цркви, да би провели и побелили са својим политичким концепцијама. Драга браћо, није потребно да вам наводим за ово примере. Има их и чули сте их безброј у самој овој изборној борби, а чули сте и познат вам је безброј примера из пређашњих борби које смо имали са њима.

Сам случај вископоштованог господина надбискупа и хрватског митрополита г. Бауера и његов меморандум, који је неки дан предао на Највишем месту, најбољи је доказ у коликој мери су ти кругови безобзирни. Господин митрополит у познатом меморандуму сам напомиње „у колико су тачни ови моји наводи“, а наводи безброј случајева малтрегирања католичког света и католичког свештенства, како пре изборне борбе тако и за време изборне борбе и после изборне борбе. Драга браћо, зар доликује достојанству једног овако високоположеног господина да на Највишем месту у меморандуму саопштава ствари за које сам каже: „ја их проверио нисам“. Драга браћо, ја мислим и сигуран сам, да у предатној Аустро-Угарској монархији не би ни један католички жупник написао претставку ни обичном среском начелнику, ако не би претходно утврдио да ли су наводи или чињенице писани у тој претставци истините или не. (Повици: Тако је!)

Ја сам, господо народни посланици, у своје изборном срезу, пре непуву годину дана, имао један врло тежак случај. Тежак случај и по томе што се радило о прикривању атентатора на Блаженопочившег Краља Витеза (Узвици: Жалосно!). Ти свештеници, господо народни посланици, огдоварају суду и ствар је правде и закона да они приме своју заслужену казну. Међутим, господо народни посланици, ја овде са ове говорнице јавно питам г. митрополита Бауера као и остале кнезове католичке цркве, шта су они подузели поводом тога случаја? Да ли су послали неку посланицу своје подређеном клиру да не раде ствари које не смеју да раде ни као грађани ове земље а ни као католички свештеници. (Повици: Тако је!) Питање је, господо, да ли је таква посланица отишла клиру. Ја сам убеђен, ја сам сигуран, да није. Биће ми необично мило, биће ми необично драго, ако ме господа демантују.

Господо народни посланици, ми у Босни имамо нарочито зао удес у погледу католичког свештенства, зао удес у првом реду ради тога што на челу тога католичког свештенства стоји надбискуп др. Иван Шарић. Тај је господин задњих неколико година направио у толикој мери злочина против земље и народа, не само злочина у политичком погледу него злочина које би требало подвести под прописе Казненог законика, и тај господин несметано и данас ради и вршљари. (Пљескање). Ја држим, господо народни посланици, да је једино млитавост и млохавост бивших влада и омогућила овом господину и њему сличнима да раде ове и овакве ствари.

Господо народни посланици, колеге православне вере исто тако су говорили о рђавом утицају свога клира на бираче за време ове изборне борбе. Ја мислим, господо народни посланици, да ће бити коначно време да се ми решимо да подузмемо озбиљну акцију у народу за уједињење цркава. Јер, браћо, будите сигурни, тако дуго док не будемо имали јединствену југословенску цркву, тако дуго нећемо прећи преко разних племенских, разних државно — правних и разних сличних питања, која фактички не би требало да постоје.

Господо народни посланици, ви сте и сами били сведоци, ви сте и чули за време ове дебате о верифицирању мандата у коликој су се мери у изборној борби употребљавале пароле, употребљавали методи, употребљавали рђави начини да је просто чудо како је то могуће да се догађа 17 година после нашег народног ослобођења и самосталности државе. Драга браћо, постављати пароле у изборној борби да ли смо један народ или нисмо, постављати пароле да ли хоћемо једну јединствену државу или нећемо, постављати пароле у изборној борби на верској, на регионалној, на племенској основи, значи једну ужасну, једну страшну заосталост. Тој заосталости, господо народни посланици, држим да је узрок баш у томе што су до јуче годинама и годинама владали овом земљом људи, који нису били дорасли своје положају. И ја држим, господо народни посланици, да је влада, коју имамо част да помажемо, дужна у своје будућем раду да свој будући рад подеси на тај начин да се више никада и ни у коме случају не догоди да се провађају у овој земљи избори под условима под којима су провођени избори који су нам иза леђа.

Народ како од нас тако и од Краљевске владе тражи врло мало, управо минимум. Народ тражи у првом реду да се једанпут и за увек скине с дневног реда то несрећно питање српско—хрватско. А знате ли како народ о томе мисли? То сам ја чуо за време изборне борбе. Он каже: Па кога ђавола ви, који чувате народно јединство, говорите о томе факту, о коме не треба говорити. Један ми је шта више напоемнуо и ово: Господине, овде постоји ваздух, ми сви знамо да не бисмо могли живети без њега, а међутим нико не помиње тај ваздух. Говоримо да морамо јести и пити, а ваздух нико не помиње. Тако је и са народним јединством. То је као ваздух, без кога не можемо бити. Народно јединство је господо, ствар без које нема живота овој нацији и држави. Према томе потребно је да га и ми сами, који га бранимо и чувамо, не помињемо, а

што се тиче оних, који га нападају и који га ометају, треба узнастојати да се коначно и дефинитивно или поклоне или уклоне. Они ће се, господо, или поклонити или уклонити, ако ми будемо на овоме месту свесни свога положаја, ако ми будемо са овога места свесни својих дужности, а дужности су те да омогућимо у овој благословеној земљи свима честитим радним и исправним грађанима да могу доћи до посла, да могу доћи до зараде и према томе до поштене егзистенције. Кад ми, господо народни посланици, то учинимо, ми смо извршили свој задатак, а извршујући тај свој задатак у погледу народа ми смо ликвидирали и питање опозиције, једне, друге, треће и четврте групе, колико их све има. Наша је дужност, господо посланици, да што пре легнемо на посао, да уђемо у народ, да га соколимо и будимо, да га добијемо за наше циљеве и да у раду у овоме Дому помажемо искрено и поштено Краљевску владу, за коју држим да је у стању и да хоће спровађати оно што народ од нас и од ње тражи.

Председник Верификационог одбора Драгиша Цветковић: Има реч народни посланик г. Сава Микић.

Сава Микић: Господо народни посланици, Закон о изборима народних посланика има доста својих празнина, а такође и Закон о пословном реду у Народној скупштини и налазим да је извештај Верификационог одбора с обзиром на ове празнине у потпуности удовољио постојећим законским прописима и да је одбор правилно протумачио нејасне одредбе ових закона и најцелисходнији предлог поднео за оснажење ових мандата. Улазити у детаље свега онога, што је дошло од Верификационог одбора, сматрам да овде нема места о томе говорити, јер је први и други део извештаја Верификационог одбора већ примљен. Али, ја сматрам за своју дужност да констатујем и кажем да има извесних ствари, којима је Верификациони одбор требао посветити више пажње и којима бисмо се требали и ми мало позабавити из првог а нарочито из другог дела. Но при свем том ја се слажем и гласају за извештај Верификационог одбора. Цео наш народ одушевљено је поздравио долазак на власт Владе г. Богољуба Јефтића и веровао је да је дошао час да се из табања крене напред. У том моменту све патриоте били су одушевљени, јер су мислили, а то, драга господо, верујем да је било и ваше мишљење, да је дошао један момент и једно ново доба које треба да да нове путеве и нов полет за рад у овој земљи. Први потези Краљевске владе били су корисни и много су допринели успеху на изборима од 5 маја. Ја сматрам да је 90% становника у овој земљи са одушевљењем то прихватило и да су пошли нашим путевима, односно путевима Краљевске владе. Народ и данас живи у пуној нади да ће све оно што је речено у декларацији Краљевске владе, и то не у једној него у више њих, бити остварено. Изборна борба која се водила два три месеца, морала је, наравно мало да омете пут извођења свих оних смерница које је Краљевска влада у својим декларацијама изнела и ја овде поново истичем и кажем да народ и данас живи у вери и нади да ће Краљевска влада то све остварити. Од ове се Скупштине

много очекује. Народ тражи нове путеве и зато је у Скупштину упутио нове људе.

Говорећи о раду опозиције ја сматрам за дужност да кажем да се опозициони бич снажно осетио у Зетској бановини и о раду опозиције у Зетској бановини ја овде хоћу да кажем неколико речи. Опозиционари су у целој Зетској бановини протурали фантастичне вести о свему ономе што ће бити после 5 маја. Опозиционари су очекивали да ће у целој Зетској бановини имати преко 75% бирача, али као што сте видели, они су се јако преварили, јер висока национална свест у Зетској бановини није се ни једног секунда дала поколебати и Зећани су и овог пута ведром челом подигли национални стег и гласали за одређене и јасне линије Краљевске владе. (Одобравање). Црна Гора у минулим ратовима положила је све што је имала на жртвеник Отаџбине и никада од нашег ослобођења и уједињења није се поколебала за све оно што је добро. У најтежим националним искушењима Црногорци су увек давали доказа о својој пожртвованости и несебичности и увек се жртвовали за све потхвате за величину народа. Велика Народна скупштина у Подгорици 1918, на којој је донета одлука о уједињењу са Србијом, и то без икаквих услова, највећи је доказ о томе са каквом су се пожртвованошћу Црногорци заложили за наше народно ослобођење и уједињење. У свима политичким приликама од 1918 па на овамо Црногорци су имали пред очима само једно, а то је: по сваку цену очувати државно и национално јединство. За нас у оним крајевима не постоји хрватско питање, као што не постоји никакво друго слично питање. Ја лично верујем да су хрватско питање изнашли они људи који не желе да се у овом Дому говори о ономе о чему треба говорити. Таквих питања о којима треба говорити овде постоји данас врло много. Зетска бановина дала је опозиционој листи око 30.000 гласова. Али ја не верујем да нанас у Зетској бановини, а нарочито у предатној Црној Гори, има иједног човека који мисли као г. Мачек, а нарочито сада после ових загребачких декларација. Црногорци никад не могу бити Мачековци или бар све догле док он и људи око њега не изиђу јасно и чисто са оним што мисле, а не овако увијено, што нико не може да разуме. Оних 30.000 гласова пали су за опозициону листу зато што је било тамо врло подесних кандидата и они су те људе вешто искористили. Такође, ову тешку финансиску кризу они су врло вешто искористили, много вештије и боље него ми који смо били на владиној листи. Ја ћу овде да вам наведем само један пример како су и на који начин они агитовали. Ја имам један изборни проглас, штампан, молим вас имајте стрпљеља да га чујете, па ћу врло брзо завршити свој говор. Само да чујете како гласи овај изборни проглас:

„Петого маја решавате своју судбину и од ваше савести зависи да ли ће нам 5 мај донети спас или пропаст...“

„Борили сте се за слободу — а влада Јефтићева одузела вам је; борили сте се против харача и намета — а влада ова навалила је на ваша леђа још теже и несносније намете: порезе, прирезе, ку-

луке и друга пљачкања. Борили сте се да живите у слободи, а они су нас бацили у окове.“

„Влада г. Јевтића и он лично одвела је нашег Витешког Краља на кланицу у Марсељ. Крв Његова тражи освету, а то се може постићи само ако гласате за опозицију, која ће судити злочинцу Јевтићу и његовој пљачкашкој банди“.

„Министри Јевтићеви и пре њега покрали су стотине милиона народног новца — сам Радивојевић украо је 800 милиона динара. Влада коју ће после избора образовати опозиција похапсиће ове лупеже и повратити народне паре. Зато боримо се против Јевтићеве пљачкашке банде, и сви на избору за опозицију која ће донети правду, слободу, једнакост и јединство Отаџбине, јер Отаџбина мора и треба да остане недељива, јер смо је својим животима платили. Лаже влада кад проноси гласове преко жандарма и других плаћеника да је опозиција против државе и против Краља. Влатко Мачек, носиоц земаљске листе опозиције, тражи да дође на хаџилук на Оплепац и да ту пред сени Великога Краља одржи програмски говор, али му влада то не дозвољава, јер после не би могла лагати бираче. Јевтић је одузео грађарске слободе, па и слободу штампе те за то не да опозицији да каже народу истину путем штампе, јер Јевтић се боји и кукавички бежи од истине. Влади постављамо ова два питања: Ко поведе Краља на кланицу; и ко мртвог Краља опљачка у Марсељу?“

Фантастичне ствари пронашане су кроз Зетску бановину и ми нисмо имали могућности да реагирамо на све ово што је опозиција радила. Међутим национални осећаји народа у тим крајевима као и одређена линија Краљевске владе дали су ипак у огромном великом броју поверење Влади г. Богољуба Јевтића.

Ја овде морам да напоменем неколико ствари из Санџака, одакле сам и ја посланик и да вас само са једним актом, господо народни посланици, уверим да оно што је пало гласова у 18 изборном округу, а то је у Санџаку, ниједан глас није отишао за Мачека због мачековштине, него због домаће беде која народ у Санџаку сналази. У срезу Бијелопољском 1928 године извршен је разрез порезе по новом закону. Он је извршен тако несретно да имате данас општина где све живо што општина има, и сва летина коју грађани уберу, не може платити ову порезу, бановински прирез и општински буџет. Ја константујем ово, јер о овоме имам акта у руци, која вам овде могу показати. Овом несретном и тешком разрезом порезе нарочито је потрефљена општина Недакуси. Безброј пута жалила се Министарству финансија и молила да изађе комисија на лице места, али Министарство није ништа учинило. У својој последњој претставци упућеној Министру финансија изложили су низ конкретних случајева о очитој неправди и незаконитости која је према грађанима те општине учињена приликом разреза порезе и класирања земљишта. Они су навели да уопште порез више не могу плаћати под оваквим условима и приморани су да сва своја имања напусте и оставе их држави на слободно располагање. У свима скоро општинама Среза бјелопољског овако је рђаво извршен разрез порезе, а нарочито је скан-

далозно извршено класирање земљишта, јер скоро у свима општинама има њива које стоје једна поред друге, па је једна класирана у прву или другу класу, а друга у четврту или седму. Ми нисмо могли народу да докажемо да ћемо то повратити а, међутим, опозиционари се им то доказивали. И зато је један велики број због тих великих невоља отишао да гласа за њих. Сада, пак, после ових загребачких резолуција, ја верујем, и ако је у томе народу велика беда, кад би се сада поново извршили избори, да нема тога човека који би гласао за г. др. Мачека.

Ја сам само хтео овим да истакнем да у Зетској бановини, а специјално у Црној Гори, нема људи који се заносе тим хрватским или којим другим сличним питањем. Народу тамошњем стало је до тога и он то жели и тражи, да се једанпут њиховој бановини посвети мало више пажње и да јој се да оно што је неминовно потребно, а то су путеви и железнице. О томе ћемо ми имати прилике да о овом још доцније мало више поразговарамо и да тим питањима поклонимо сву своју пажњу.

Сада да кажем нешто о загребачким резолуцијама. О томе је овде довољно говорено и ја мислим да им је поклоњено много више пажње него што треба. Ако они, који су ове резолуције донели, искрено желе да се боре за народна права и да остваре нешто од онога што желе, они су требали доћи овде у Народну скупштину и ту заступати своја гледишта. Али они су желели да избегну ову дебату. Ја верујем да међу изабраним посланицима на листи г. Мачека има и добрих људи и великих патриота и ја верујем да ће они правилно разумети свој позив и доћи овде у Народну скупштину да заједно са нама сарађују. У противном случају има доста пута и начина да се против њиховог поступка реагира, а ми сами треба да наставимо свој рад, јер ћемо само тако оправдати поверење које нам је народ дао. Ја лично стојим на гледишту да ова Народна скупштина има пред собом читав један низ закона које треба донети а који не би оптерећивали народ и привреду и који би политички корисно деловали и о којима треба да мало више промислимо. У првом реду ту долази: Закон о слободи штампе, затим Закон о зборовима и договорима, па Закон о избору народних посланика, као и закон о народном раздужењу. Све те законе треба што пре овде донети, па потом прећи на измену и осталих закона, јер ми само својим радом можемо оправдати поверење народа који нас је овамо послао. (Одобравање и пљескање).

Председник верификационог одбора Драгиша Цветковић: Има реч народни посланик г. Тодор Живковић.

Тодор Живковић: Господо народни посланици, многа је већ добронамерна реч пала са овога места и многа је објективна критика дата поводом апстиненције групе посланика изабраних на листи г. др. Влатка Мачека и резолуција коју је та група издала у циљу оправдања свога става. И шира наша јавност пропратила је те резолуције коментаром који не би ишао у прилог њихових твораца. Па и поред тога рекао бих да још није довољно и све речено што би требало рећи па да се има пуна светлост на поступак наше браће из

опозиције. Као један од претставника нашег класичног Југа, као посланик Среза велешког, у коме је опозиција на тешко разумљив начин, скоро издајнички, бацала обмањујуће вести и пароле да је Влада г. Богољуба Јевтића на врло несигурним ногама, да ће се стање одмах након избора променити, да ће Македонија бити независна, да се неће плаћати никакав порез, нити самоуправни прирез, да неће бити пензионера и томе слично.

Не могу а да са овсга места не укажем на овакав штетан рад наше браће из опозиције и да не дам израза свог критичког погледа на епилог овакове опозиционе изборне кампање, на апстиненцију којој су после избора од 5 маја пришли опозициони народни посланици са г. др. Мачеком на челу и на загребачке резолуције. Те су резолуције многоструко карактеристичне. Прво по томе што их има две, што их све опозиционе групе нису потписале, што су оне позитивне једино у смислу деструктивне акције, што не кажу јасно, шта њихови потписници хоће, што се не зна ни платформа са које се пишу, нити се зна програм њихове делатности на случај да на њихова плећа падне терет управљања државом. Посве дефетистичне, те резолуције су верно сведочанство колики је узан политички хоризонт њихових твораца, колико је та групација ускогрудног локалног партикуларизма паланачких адвоката и сићушне пакости немоћних стараца, и јадно јединства само у једном: у историјској мржњи својих противника којима је народ дао право да и даље воде крму ове државе, и да у име државе, и у име народа безкомпромисно спроводе политику пуног државног и народног јединства. Те резолуције су уједно и докуменат хетерогености те опозиције која сем једне листе за изборе није ни у чем другом једно исто. Јер док је у резолуцији бивше Сељачко-демократске коалиције главно питање хрватско питање, слобода и суверенитет хрватског народа, док се у тој резолуцији свесно обмањује светска јавност и наш народ о некој измишљеној тежњи да се желело и жели стварање велике Србије, догле се у другој резолуцији, као уступак г. др. Мачека помагачима из Србије, говори само о изборном терору, о слободним изборима и споразуму Срба, Хрвата и Словенаца.

Шта значи та подвојеност на две резолуције, шта значи та апсолутна различитост ових двеју резолуција? Значи то да ова удружена опозиција нема ни једно исто гледиште, да нема ни један јединствен програм ни за једно основно питање наше унутрашње политике. Значи то, да та опозиција неморално шпекулише са разним крилатицама, и да сва у знаку партикуларистичког менталитета за разне крајеве има разне погледе, разне програме и разне изјаве, које се узајамно искључују. Значи то, да г. др. Мачек у Хрватској заводи сељачке масе неистином о самосталној Хрватској, самозвано називајући себе вођом хрватског народа, наглашујући да је опстанак ове државе могућ само ако се удовољи оправданим захтевима хрватског народа, док се истовремено за Србију и друге покрајине задовољава да неодређено указује на неки споразум Срба, Хрвата и Словенаца, као предуслов нашег државног и народног јединства.

Разуме се, да нигде ни г. др. Мачек, ни ње-

гови помагачи не кажу ни речи о томе: који су оправдани захтеви хрватског народа, шта значи то да хрватски народ жели бити свој господар у својој кући, на којим би принципима, нарочито у погледу државног уређења, почивао тај споразум Срба, Хрвата и Словенаца, и ко су ти из опозиционог шареног табора, што могу рећи да претстављају Србе и Словенце.

Не кажу ништа јер не знају шта би рекли, јер не смеју да признају пред лицем целог народа, да је њихова политика у погледу државног уређења јалово тапкање у месту, и злочиначко враћање за 15 година уназад.

Духовни физички старци желели би да зауставе победнички ход живота, да прескоче период плодних 15 година заједнице, да утабане границе, које је некад поставила душманска рука између рођене браће, да непосредни додир народа замене погађањем кратковидих политичара, и да сноп увезан братством и задружним животом, тако својственим нашем народу, разреше наред олујине међународне ветрометине, и у часу кад нам је чврстина наших уза најпоузданији браник и насушна потреба.

Не дели се, браћо, кућни камен темељац, и не погађа се о светињи домаћег огњишта. (Бурно плескање).

Нема споразума ни између кога, којим би се кућа раскућила. Нема споразума, којима би се за друга делила на штету целине. Нема и не сме бити споразума, којим би се недељива и једна Југославија делила у ситне државице. (Бурно одобравање и повици: Тако јел!).

Нема ничега од тога, јер је то бакцил одбачених предрасуда, које могу само да се газе, али никако да се пуштају у здраву кућу.

Разочарани у своје очекивању, да на изборима од 5 маја дођу до власти, г. др. Мачек и компанија сав одијум ради свог изборног неуспеха бацају на тобожњи терористички рад владе, и на Изборни закон, који је скандалозно почашћен најнеукуснијим епитетима.

Зашто поменуто господа узмичу и то баш данас, када им је народ благодарећи баш поменутом изборном закону, на плећа бацио дужност са одговорношћу посланика и потребног конструктивног рада у Парламенту? Када нису имали смелости ни мушкости, да упркос евентуалним тешкоћама, наставе започети, посао, нису га требали ни почињати. Зауставити се на пола пута и бежати од одговорности, није особина, која припада одважним и правим народним вођама.

Када је пак реч о терору, нарочито је смешно говорити о терору у Србији. Србија од свију покрајина има најразвијенији политички живот. Та Србија је знала и за изборне тероре, али њена свест је давала већину ондашњим радикалима и онда, када је тај терор прелазио све мере.

Правдати крах г. Љубе Давидовића у Србији терором, може само да изазове осмех сажалења и ништа више. Јер та Србија, која је, себе прегорев, узидала свој државни суверенитет у темеље Југославије, и све своје приложила за откуп слободе свој својој браћи, та Србија, која од Немањина носи, као крст, идеју слободе и неће ничије робовање и уништеност, али неће ни погађања ни нагађања о ономе

што је одлучено и запечаћено крвљу, најбољих међу најбољима, најсвеснијих међу најсвеснијим Србима, Хрватима и Словенцима, та Србија неће да прљавом спекулантском речју обесвесги аманет њеног највећег мученика, који крваво запали земљу од Сплита до Опленца светом аманетном мишљу: „Чувајте Југославију!“

Јесте, Србија хоће да чува Југославију, и зато неће да гласа за оне, који не виде даље од плота својих паланачких авлија, неће да иде за кратковидим паланачким адвокатима и старцима, који немају ни воље ни способности да разумеју захтеве новог времена. Јесте, Србија хоће да раме уз раме, са свесном браћом из Словеначке и Хрватске буде прва и у духовној борби за Југославију, и као што није знала за узмицање и издајство ни онда, када је своју идеју ваљало осведочити под оловном кишом непријатељских зрна, неће узмакнути ни данас у овој ништа мање славној борби. И пред том гранитном фалангом свесне Југославије, иза које се диже у пролећњем процвату младост југословенска, која не зна за

окове беспугних традиција, и која није отрована за-
дахом туђинштине и туђинских смутњи, која је по-
никла из снаге југословенске стварности, пашће у
прах све сепаратистичке акције, свесних и несвесних
грешника и некад ће резолуције г. др. Мачека и ње-
гових другова бити само мизерне епизоде свих који
су хтели историју да граде у натраг и који су Дон-
кихотски налетали на снажан бедем домаћинске ро-
дољубиве и радне Југославије. Живела Југославија!
(Бурно пљескање).

Председник верификационог одбора Драгиша Цветковић: Господо народни посланици предлагем да данашњу седницу закључимо, а да наредну закажемо за сутра, 19 јуна, са дневним редом:

Продужење претреса извештаја Верификационог одбора о верификацији посланичких мандата под III. Прима ли Скупштина? (Прима!) Са вашим приставком закључујем данашњу седницу, а наредну заказујем за сутра, 19 јуна, у 9 сати пре пре подне, са помену-
тим дневним редом.

Седница је закључена у 12,15 часова.